

СИСТЕМА АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В УКРАЇНІ

У періоди глобальних кризових потрясінь основну відповідальність за економічну безпеку країни несуть органи державного управління, тому що комплекс антикризових заходів є основою виживання і виходу з кризи як окремих підприємств, так і народного господарства в цілому. Практика останніх років і результати досліджень [1, 5, 6, 7] свідчать про необхідність модифікації національної системи антикризового управління. Існує потреба у системному підході до вимірювання, аналізу, оцінки, розробки і реалізації рекомендацій для усіх рівнів (мікро-, мезо- й макро-). Відновлення потенціалу сталого розвитку можливе за умови вдосконалення інституційного середовища, спільних скоординованих дій уряду, державного і територіальних органів з питань банкрутства і, перш за все, органів управління самих підприємств.

У країнах з розвинутою ринковою економікою інститут банкрутства формувався століттями і має багаті традиції та організаційну культуру. В залежності від економічної моделі, ідеології та національних особливостей виокремлюють [2, 4]: японську, американську, австралійську та англійську моделі інституту неспроможності. У всіх моделей є спільні точки дотику: по-перше, відносно низький відсоток організацій-боржників у економіці розвинених країн; по-друге, нейтрально-позитивне ставлення суспільства до процедур банкрутства, як до природного економічного процесу; по-третє, наявність розвинутої інфраструктури антикризового управління на усіх рівнях.

Практика більшості країн з розвинутою ринковою економікою (США, Японія, Канада, Великобританія, Австралія, Швеція та ін.) свідчить, що елементами системи неспроможності є законодавство та судова система, інститут відповідних фахівців і розуміння необхідності банкрутства в суспільстві. Але ключовим чинником є наявність спеціального державного органу (відомства) з конкретними обов'язками щодо питань неспроможності. Як правило, компетенції та функції державних органів банкрутства визначені законодавчо-нормативним полем, але в багатьох країнах вони мають свої специфічні особливості (табл. 1).

Таблиця 1

Антикризові установи розвинених країн світу (узагальнено на основі [2, 3, 4, 6, 7])

Країна	Антикризова установа	Особливості і функції установи
Велико-британія	Служба банкрутства (неспроможності) у складі Міністерства торгівлі і промисловості	Ліцензування фахівців з банкрутства, контроль за процесом видачі цих ліцензій і за діяльністю арбітражних та конкурсних керуючих; здійснення функцій конкурсного керуючого у випадку нестачі активів підприємства-банкрута для оплати конкурсного керуючого з числа незалежних професіоналів; виявлення ймовірних причин банкрутства боржника і понесення ним збитків; перевірка документації будь-якої компанії у випадку надходження скарг від клієнтів, партнерів або громадськості; подання вимоги щодо ліквідації будь-якої компанії у випадку, якщо Служба банкрутства прийшла до висновку, що це відповідає інтересам суспільства; порушення в судах справи про судове переслідування боржників тощо
США	Комісія з бірж і цінних паперів Уряду США	Представлення в суді будь-яких питань справи про банкрутство, зокрема, з приводу призначення конкурсного керуючого, комісій кредиторів і акціонерів, рівня оплати конкурсних керуючих, використання, продажу та оренди власності; контроль і забезпечення адекватності заяви підприємства-боржника про фінансовий стан і наявність активів; протидія затвердженню судом плану реорганізації з мотивів зловживань з боку боржника тощо
Швеція	Державний орган з банкрутства, підпорядкований Міністерству фінансів і Міністерству юстиції	Співпраця з податковою службою і органами судового виконання, має відділення у всіх провінціях країни. Розробка законодавства з питань банкрутства і право законодавчої ініціативи; підготовка спеціалістів з банкрутства й ліцензування їх діяльності; формування реєстру юридичних осіб-боржників; експертиза справ підприємства-боржника тощо
Австралія	Комісія з корпоративних справ	Аналіз фінансового стану підприємств, що підлягають процедурам банкрутства; забезпечення, адекватність інформації про боржника; формулювання висновків про міру відповідальності директорів боржника за доведення підприємства до банкрутства; дискваліфікація винних директорів самостійно, або подача клопотання про таку дискваліфікацію в суд тощо
Японія	Корпорація промислового оздоровлення Японії	Виконання ролі посередника під час укладання мирових угод; ініціювання створення спеціальних фондів оздоровлення компаній; сприяння структурній перебудові та перегрупування галузей промисловості; підтримка проблемних компаній, шляхом скуповування їх боргу; заохочення спеціалістів для розробки планів реструктуризації боржників тощо
Канада	Об'єднаний комітет з питань банкрутства	Втручання у всі судові справи і процедури в межах Закону про банкрутство; розробка нормативних документів у вигляді правил та інструкцій, обов'язкових для виконання підприємствами-боржниками; перевірка рахунків та активів проблемних підприємств тощо
Росія	Федеральна служба Росії з фінансового оздоровлення і банкрутства	Розгляд питань пов'язаних з розвитком фінансового ринку і забезпеченням його стабільності; підготовка пропозицій Президенту по захисту прав інвесторів і попередженню криз; експертиза антикризових і стабілізаційних проектів; оцінка ефективності запропонованих заходів тощо

Повноваження органу з питань банкрутства є спільними у більшості країн: прогнозування розвитку зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на соціально-економічний розвиток держави; рання діагностика кризи; розробка методів, спеціальних програм і заходів для її подолання; системна підготовка кадрів для сфери антикризового управління. У періоди криз роль держави в управлінні соціально-економічними процесами значно зростає, а державний орган з питань банкрутства виконує роль координатора й регулятора правових, фінансових, організаційних, управлінських та ін. заходів усіх рівнів. Держава бере на себе значну частину витрат щодо антикризових заходів, розширює державний сектор економіки для виконання стратегічних і соціально значущих функцій. Тому в умовах сьогодення питання формування ефективної національної антикризової системи є найбільш актуальним для України.

Сучасна національна антикризова система України діє на таких рівнях: президента і гілок законодавчої, виконавчої та судової влади; Департаменту нотаріату та банкрутства у складі Міністерства юстиції України; територіальних органів з питань банкрутства. Механізм антикризового управління є складною системою, яка функціонує у певному економіко-соціально-правовому середовищі, а тому для реалізації державної антикризової політики між кожним рівнем системи має бути встановлений комплекс взаємозв'язків для взаємообміну інформацією, регулювання і координації спільної роботи. Нами пропонується адаптована модель національної системи антикризового управління, ключовим елементом якої є промислове підприємство з відповідним механізмом антикризового управління. (рис. 1). Антикризова системи підприємства, на нашу думку, має вміщувати такі чотири основні блоки: інформаційний, діагностичний, нормативно-правовий і антикризових заходів. На основі їх взаємозалежності і взаємообумовленості проводиться діагностування існуючого стану суб'єкту в межах нормативно-правового регулювання для обґрунтування комплексу антикризових заходів. Прийняття управлінських рішень в умовах розвитку кризи, необхідності постійного моніторингу, змін економічних укладів, особливостей формування інформаційного простору обумовлює виокремлення інформаційного блоку як найбільш значущого в системі антикризового управління.

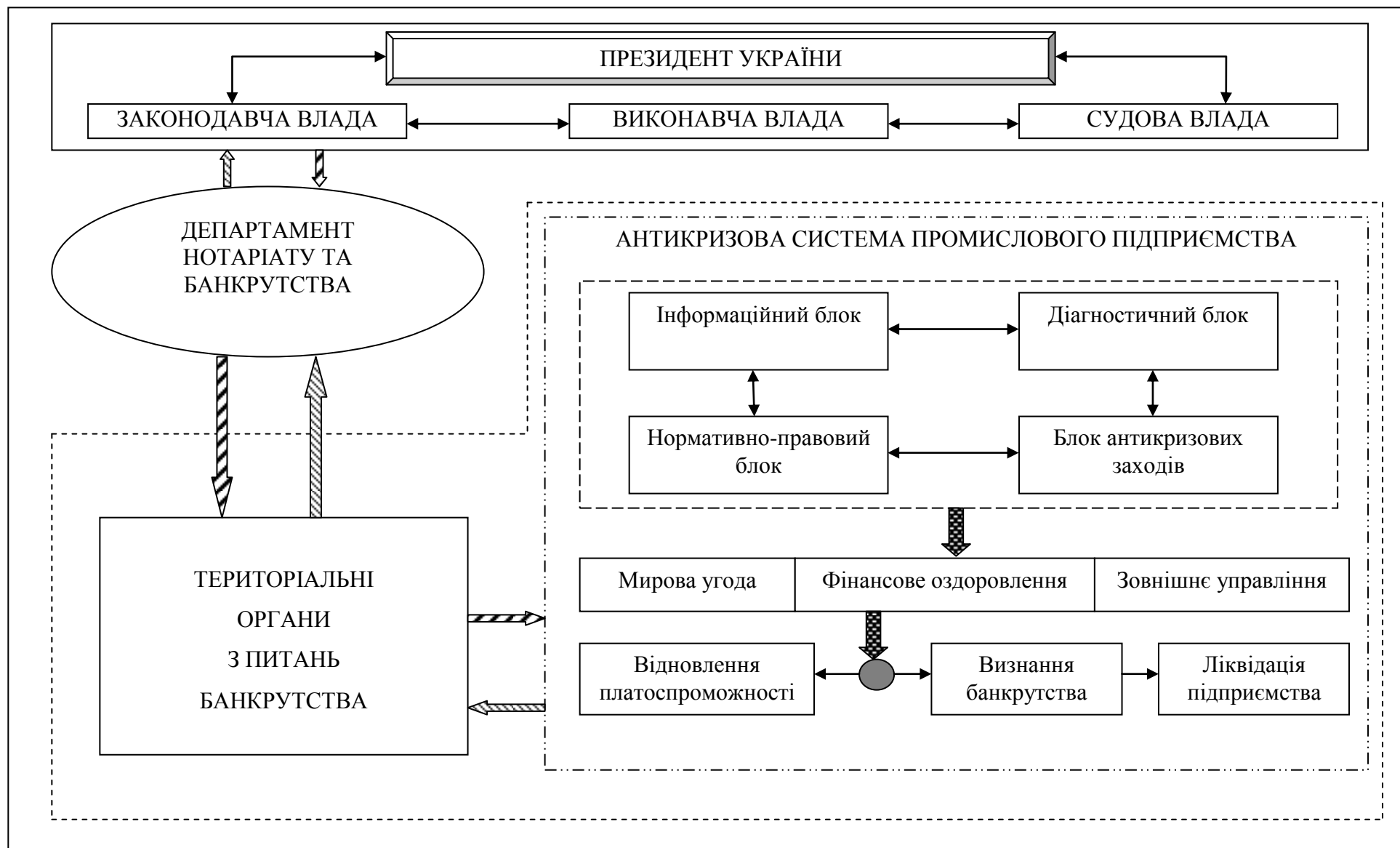

Рис. 1. Адаптована модель національної системи антикризового управління промисловим підприємством

В результаті проведення діагностики і реалізації антикризових заходів можливі три альтернативні варіанти розвитку подій: укладання мирової угоди, перехід до фінансового оздоровлення чи зовнішнього управління. Результатом оздоровлення може бути або подолання кризи, стабілізація діяльності чи повне відновлення платоспроможності, або визнання підприємства банкрутом і його ліквідація.

Таким чином, антикризова система промислового підприємства є складовою системи державного управління усіх рівнів, а її ефективність залежить від реалізації комплексно-системного підходу через прогнозування і своєчасну діагностику кризових ситуацій, виявлення причин їх виникнення, обґрунтування першочергових заходів щодо стримування (зменшення впливу, пом'якшення наслідків, ліквідації тощо) кризових явищ, а також розробку комплексної програми по виходу з кризової ситуації та відновлення стійкості суб'єкту.

Література: 1. Антикризове регулювання національної економіки: теорія і практика: [монографія] / А.А. Олешко. – Ірпінь: Видавництво НУДПСУ, 2012. – 350 с.; 2. Барановский А. Антикризисные меры правительств и центральных банков зарубежных стран / А. Барановский // Вестник Национального банка Украины. – 2009. – №4. – С. 8-19; 3. Бураковский И.В. Глобальный финансовый кризис: уроки для мира и Украины / И.В. Бураковский, А.В. Плотников. – Х.: Фолио, 2009. – 302 с.; 4. Буряк О.П. Опыт антикризисного государственного управления зарубежных стран и возможность его адаптации к украинским условиям / О.П. Буряк // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences. – 2014. – №11-12. – С. 230-232.; 5. Геєць В.М. Посткризові перспективи та проблеми розвитку економік України й Росії (макроекономічний аспект) / В.М. Геєць // Фінанси України. – 2011. – №3. – С. 3-18; 6. Костіна О.М. Регіональна антикризова система як фактор підвищення стійкості підприємств / О.М. Костіна // Антикризові механізми регіонального та муніципального розвитку: Щорічна міжнародна науково-практична конференція. 9 квітня 2010 р. – Київ. – 2010 р. – С. 34-36; 7. Костіна О.М. Формування організаційної структури територіальних органів з питань банкрутства в Україні / О.М. Костіна // Розвиток України в умовах глобалізації: Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю молодих вчених та студентів. 18 березня 2011 р. – Харків: Видавництво ХНЕУ. – Управління розвитком. – 2011. – №4 (101). – С. 235-237